

Latinka Belošev tanyája

Részlet

Miroslav Antić

A z éjszaka vészterhes zúgással volt tele, mintha a távolban százéves fatörzsek zuhantak volna alá a hegyekből. Valahol a vásártér körül, talán azon a helyen történt, ahol a zavaros folyó hirtelen kanyarral fordul a kőrisedő felé, és sodra alámossa a téglával kirakott partot. Mintha egy óriás sóhajtozna. Repedezett a föld, és fölszakadt, sebzett mélyéből nyögés tört föl. A levegőn kiáltások és sikolyok törtek át.

Az utat bombázták, harckocsik, teherautók és a gyalogság végeláthatatlan oszlopait. Izzó szökőkutak emelkedtek a magasba az erdőigazgatóság közelében is.

A csatorna túlsó partján, mélyen bent a mocsárban, kocsonyás csönd reszketett az ágak között. Momčilo Stojakov fogta a lámpát és fölballagott a nagy házba. A nappaliban, az ablak melletti lócán, ott feküdt Latinka. Pokrócba burkolózva aludt, úgy, ahogy az alkony és az állomás mögül, a Jó Földek felől dübörgő ágyúzás meglepte.

Momčilo föléje hajolt, ködös szemmel nézte.

— Hej, istenem, istenem! — mosolygott magában elégedetten és csúful, s közben az örökméces fölött álló krisztusképre kacsintott. — Magad főzted ezt, uram, most hát vagy megbocsátasz, vagy rádvigyorgunk. Tán csak megszolgáltam ebben a kutya életben a senki földjét, a senki asszonyát, egy pár féregrágtá bútort meg a keshedt falakat? Meg én, Jézuskám...

Homloka mögött és tarkóján dobolt a vér. Mintha egy ménes szagdult volna a fejébe szemgödren keresztül. Részeg volt, olyan részeg,

amilyen még sohasem volt Latinka tanyáján. Feltörte a pincét, vödörrel itta a bort, szabadságát ünnepelte és elvesztett, redves ifjúságát siratta. Ha lett volna valami jó dolog is a lápon — gondolta —, az már úgymint napvilágra került volna. Keresztül-kasul ásta-fúrta a szántóföldeket, a réteket, mindent átkutatott, bizony nagyot csalódott, ha azt hiúta, hogy valahol a búzában, a kukoricásban, a napraforgó között, a répa- meg a hereföldeken boldogság is terem.

— Leganézte az ördög az egészet — állapította meg körülnézve a szobában —, Krisztaus meg, hála istennek, segített neki...

A nagy, idegen szobákban, a plüssel behúzott bútorok között, az aranyozott keretbe foglalt képek alatt, az első világháború után Romániában szőtt szőnyegek fölött nyugtalanul bolyongott istállólámpájának fénye. Mindenütt, mindennek pusztulás-szaga volt, mindenből hideg árad, minden a régi emberekre emlékeztetett, azokra, akik ebben a házban éltek, szaporodtak és megdöglöttek. A Beloševék, Alimpije, Sredoje, Artemija, Svetozar, Zivojin — mindenre rányomták bélyegüket... Mintha ezer év múlt volna el haláluk óta, mintha ezer zápor mosta volna nyomukat, imádságukat, haragjukat, verejtéküket, és mégis — valahol, valamiben, talán a porban, talán a pókhálóban, a sötét árnyékokban, a plüss megkopott fényében megmaradt a suttogásuk. Ki tudja, ezek a néhai és megboldogult emberek talán most mind idenéznek — az égből, a felhők közül, a pokolból vagy a mennyországból, és látják, hogy mindaz, amiért olyan csökönyösen éltek ezen a vad, északi földön, Stojakovra, a sehonnai rongyosra maradt.

Halkan, komolyan lépdelt végig a sötét szobákban, mintha ódon kolostorok oltárai elé járulna. Lám, lám, ez most az ő háza! Az ő ágyai. Az ő ablakai. Ővé a plüssel párnázott szék és a diófa asztal. Melegség kúszott fölfelé a gerincén, csontjaiban megelégedés áradt szét, mialatt a száz év előtt Pécsről rendelt nehéz, fényezett bútor pállott szagát magába szívta, miközben végigsimított a kereteken, amelyekből Latinka férjének, a megboldogult Belošev Zivojinnak ősei mosolyogtak le vagy zord pillantásokat vetettek rá. Parasztok, kereskedők, huszárok, grancsárok, iparosok, viasz-sárga arcú, régimódi öltözetű, csipkés, bársonyos rokonok.

Tetőtől talpig végigmustrálta termetét a nagy tükörben. Megsimította borostás állát, beesett arcát. Istenem, istenem, hasonlít-e vajon a gazdákra? Kidüllesztette mellét, emelgette csapott vállát. Ugyan mit gondolna a sok Belošev, a hajdan tisztelt és kiszolgált urak, ha most látnák?

— Elveszem Latinkát — füstölgött magában. — Rendbehozom a parlagot meg az elszikesedett földet, aztán mellé fekszem az ágyba és csinálom a gyerekeket, szebbeket, jobbakat, mint azok voltak, akik ezeknek a berámázott dögöknek az idején születtek. Drága ruhában járok és öregségemre kipihenem magam. Vedelek és zabálok. Akkorákat ordítok a cseléd-lányokra, mint a régi gazdák, s közben megfogdosom a combjukat meg a hasukat. Nem sokat számítottam, amikor erre a világra jöttem, nem voltam fontos személyiség, mint a boldogult Živica Belošev, de éppen olyan düh van bennem, s ez is valami a Jó Földeken élő egyszerű, istenfélő nép szemében.

A szekrényben ruhát talált. Magára öltötte. Csizma is került a lábára, és széleskarimájú fekete kalapot nyomott a fejébe, olyat, amelyet csak ünnepen, vásáros napokon meg olyankor viseltek, amikor Temesvárra vagy Pestre utaztak kereskedni. A sarokban, a széles nászagy mögött, lakkozottnyelű, gombosvégű korbácsot talált. Ez a korbács őrizte a Beloševék hatalmát a pusztán meg az északi rétek között. A lábában, Latinka fehéreneműje között, fekete selyemkendőbe csavarva volt a pénz. Zsebbe dugta a bankjegyköteget, az ágy alá rúgta régi ruháját, meghúzta hasán a szíjat és kiment, hogy befogjon.

Lent, a folyókanyar mögött, még mindig hullottak a bombák. A latyakos mocsári föld meg-megremegett a robbanásoktól, és a dörgések tompán visszhangoztak a nád meg a sás között. A lovak nyugtalanul kapáltak lábukkal a kapu előtt, egymáshoz szorultak, szemükben nyugtalanság és félelem csillogott, Momčilo fölült a kocsiira és csettintett nyelvvel.

Amikor becsukta a kaput, egy sötét alakot pillantott meg az eresz alatt. Latinka Belošev volt. Idegen, száraz hangon szólt, és lassan lelépdelt az udvarra, fázósan fogta össze magán a pokrócot, amiből most sem bújt ki.

— Na mi az? Akarsz valamit? — kérdezte Momčilo lesunytt szemmel. Először mondta neki: te.

Latinka nem felelt, csak akkor szólalt meg, amikor a kocsi elé állt és megfogta a kanca kötőfékét.

— Hát... szóval elkezdődött?

A szolgál csak bólintott, és megigazította fején a kalapot.

— Nem egymagam kezdtem...

Úgy érezte, hogy nagyon is halk a hangja. Összeszedte hát magát és keményen köpte ki:

— Nem beszélgetésre való idő ez. Jobb lesz, ha vacsorát főzöl, mire visszajövök... majd akkor egyezkedünk!

Szerette volna, ha hangja nyugodt és biztos, keze azonban reszketett és torkában a szégyen szürke keserűségét érezte. Hiszen most rombolt valamit, nem a maga, hanem valamennyi feles meg béres nevében. Neki nehezebb volt, mint a többié, de azért rombolt, mert érezte, hogy az új szabadság, a parasztok, szegények szabadsága nem könnyörületes, nem bocsáthat meg birkatürellemmel Latinkának, a Latinkáknak. Azoknak az oldalán állott, akikhez tartozott. Másképp lett volna, ha Latinka bevezeti a szobába és kezébe nyomja a ház kulcsait, akkor... akkor most előtte állna és megvédené a katonáktól meg a részeg parasztoktól. De még akkor sem kínálta pálinkával, amikor már hallotta az ágyúk dörgését... Nem... Pokrócba burkolózott és mozdulatlanul bámult a nyári útra, tudta, hogy onnan jön az az irgalmatlan idő, amely kövel dobálja meg ablakait és szétosztja a jőföldi nyomorultak között mindazt, amit a Beloševék éveken át gyűjtöttek és egymásra hagyogattak.

Lehet, hogy számított rá, órá, Momčilora. Talán jobban is bízott benne, mint másban. Együtt éltek át a háborút, és az utóbbi években mindinkább az ő kezébe adta a birtok vezetését. Ő volt a napszamosok felügyelője, ő gondoskodott az aratásról, és kupeckodott számára a marhákkal meg a disznókkal. Ha valaha is gondolt arra Latinka, hogy kiemelje az istállóból és odaültesse asztala mellé és ágyat vessen neki a házban, talán most megbánja, hogy elmulasztotta. Hagyta, hogy piszkosan, rongyosan ódöngjön az udvarban, hogy hosszan hálálkodjon minden ünnepi pohár borért, hogy öregségére asszony nélkül vergődjön és szolgál maradjon. De most eljött az ideje, változik a világ! El volt szánva, hogy mindent elvegyen, amit kapzsiságukban megvontak tőle, amit emberségből nem adtak neki.

— Hiszen nem is voltál te énnálam olyan szolgál, mint a többi — próbálta meglágyítani a szívét Latinka színlelt barátsággal.

Momčilo csak megvetően köpött egyet a sárba, és hangosan elnevette magát. Amióta meghallotta, hogy az új szabadság jobb igazságot hoz a pusztákra, más szemmel nézte, másképpen látta szegény, sajnálatra méltó Latinkát, aki egyedül maradt, egyedül az egész világon, mint az ujjam.

„Hol van a régi fennhéjázásod, az úrhatnamságod?” — akarta kérdezni. „Hol vannak azok az évek, amikor kidobtad a kéroidet, és dölyfösen, büszkén lépdeltél végig a jőföldi nagyutcán, s olyan szép voltál, mint maga a szűzanya? Jó negyvenes vagy már, és senkid az égvilágon

rajtam kívül, hogy dolgozzon rád, s megtámasza az omladozó falakat. Mi lesz veled, ha engem is elveszítesz?” — Így gondolkodott, de másként szolt:

— Tágulj onnan, gazdasszony, mert rád hajtom a lovakat! Részeg, ronda alak vagyok, senki se tudhatja miféle sár meg gané van a szí-
vemben.

Latinka csak a fejét rázta, különben nem mozdult.

— Momčilo — szólalt meg —, add vissza a pénzem!

Elváltozott, idegen volt a hangja, olyan, mint az imént, amikor a ház felől jövet megszólalt. Momčilo úgy érezte, hogy tárgyakhoz, nem emberekhez szólnak ilyen hangon, ilyen száraz, hideg szóval —, mintha ő, Momčilo Stojakov, ember, ha más szolgája, rabja is, szemernyit se lenne fontosabb holmiféle csorba ásonál, rozsdás ekénél, kukoricaszárkévénel. A vér az arcába tódult.

— Miféle pénzedet?! — rivallt rá.

— A pénzemet! — mondta Latinka és hangja reszketett, mintha mindjárt sírva fakadna dühében. — Az én pénzemet! Tudod te hány éven át kuporgattam, lopkodtam, dugdostam Živica elől?

Momčilo a csizmaszárába dugta a korbács nyelét, fölhajtotta kabátja gallérját és meghúzta a gyeplőt.

— Ne röhögtesse! — vicsorgott a nőre. — Az, ami a lábában volt, az enyém! Én kerestem. Az én hátamon éltél, az én véretem szívta. Én is költöm el! Kilenc éven át gürcöltem ezen a szaros földön. Tudod te, asszony, mi az, kilenc év? Momčilo Stojakov gazdának kellett eljönnie, hogy igazságot szolgáltatson Momčilo Stojakovnak, a szolgának.

Minden szavának ólomsúlya volt.

— Csukd be a kaput — parancsolta —, és főzz vacsorát, amíg szépen mondom. Megint van gazda a házadban, asszonyság!

A korbács hegyével meglegyintette a lovakat, Latinka azonban mindkét kezével a gyeplőbe kapaszkodott és dühében sírvafakadt.

— Engedd el a gyeplőt! — kiáltott rá Momčilo.

— Élve nem!

Momčilo érezte, hogy semmiféle erő nem állhatja útját. Végigvágott a korbáccsal Latinka hátán. Az asszony fölajdult, de nem engedte el a gyeplőt, pedig a lovak már a sárban vonszolták. Összeszorított foggal, dühösen, dacosan ismételte:

— Add vissza a pénzemet, ronda dög! Ide a pénzt, amit én kerestem!

Momčilo leugrott a kocsiról, vállonragadta az asszonyt és elvonszolta a lovaktól. Öklével ütötte az arcát, körmeit belevájta a hajába és a lábaszárát rugdosta.

— Szolga! — lihegte Latinka, mint a meghajszolt jószág. — Büdös gané! Add vissza a pénzemet és takaródj innen!

— Ne hozz ki a béketűrésből! — hátrált meg Momčilo. — Az életben asszonyt meg nem ütöttem, téged se bántalak. De vigyázz, ha megharagítasz, olyat kenek le neked, hogy három napig hülye leszel tőle és ész nélkül lófrálsz a réten!

— Részeg vagy! — sikoltozta Latinka. — De megbánod!

Momčilo a saroglyához szorította az asszony fejét és az arcába markolt.

— Igazad van — tört ki belőle —, részeg is vagyok, бүдös is vagyok, de itt én leszek a gazda, és hülyén, vén fejjel gyerekeket csinálok neked. Csupa hülye kölykőd lesz tőlem, gazdasszony. Földet is kapsz tőlem. Többet, mint szeretné. Mégpedig mindjárt, ebben a minutumban, hogy jóllakj, teletömhesd magadat, nehogy éhen dögölj. Annyit, hogy egész életedre elég legyen.

Latinka egyetlen mozdulattal kiszabadította magát. Tágranyílt, nagy szemével mereven nézett Momčilo-ra. Érezte a férfi nehéz tenyerét a fején és egyszerre, mintha valami megszakadt volna benne, lerogyott.

— Nesze! — sziszegte Momčilo Stojakov. — Most aztán zabálj! Zabáld a földet. Fald föl mind, innen egészen a határig! Ha nem elég, a két kezemmel kotrom össze, úgy tömöm abba a szép szádba!

Szétfeszítette Latinka állkapcsát, és belenyomta arcát a sárba. Tömte a szájába a földet, az asszony meg fuldoklott, köpködött, harapott, kar-molt és sirt.

— No! — sirt vele együtt Momčilo is. — No, Latinka!

Ott henteregték a szállás kapuja előtt, a fal tövében, bemaszatolva egymást, harapva egymást és úgy, sárosan jajveszékelve. A férfi részegen és nekivadulva, öregén, reves csontjaival, ráncos, izzadt bőrrel. Az asszony ereje teljében, utálkozva, elcsúfítva a sártól meg a gyűlölettől, de mégis az a szép Latinka, akihez kérőbe jártak, és messzi délről is üzengettek érte a háború előtt, aki olyan szép volt, mint a szentkép.

Momčilo dulakodva, káromkodva tépte róla a ruhát, a hajába markolt, a keblét harapdálta és vastag combjai közé vájta magát. Érezte, hogy benn van már a hasában, és az útmenti barázdában az összekuporodott, hirtelen ijedten alázatossá vált asszonyba öntötte utolsó erejét.

A lovak csodálkozva bámulták a férfiből, nőből, sárból keveredett furcsa gomolyagot. Látták, amint a sáros, alaktalan tömeg férfikézzel, női kézzel ölel, gyűlöl, sír, elfordították hát nagy, ázott fejüket és az izzó északi égboltot nézték. Az eső millió apró cseppje áztatta a szántóföldeket, lazította az ugart. Az út felől robbanások aranyvörös rongyai villogtak a háborújárta mocsárban.

Lihegve, erejevesztetten tápázkodott térdre Momčilo, meghúzta szíj-át az idegenül bő nadrágon és mondta:

— No, hálisstennek, most már azt is tudom, milyen vagy. Angyalnak hittelek, úgy illatoztál, úgy suhogott a ruhád selyme, te büdös.

Kiegyenesedett, s felülről nézett a sárban fekvő, zokogó asszonyra.

— Tudd meg, gazdasszony — mondotta —, akarom hogy megtudd, nem szégyellem... én... szerettelek, Latinka. De nem úgy ám, ahogy a Živicád szeretted, meg azok, akik megkérték a kezéd. Megöregedtem, az élet úgy átgázolt fölöttem, mint a vasborona. Kis ember voltam én, isten-félő, sok évig pisáltam a szél ellen, de ma már nem bírok. Majd ha te is megöregszel, és arcod ráncos lesz, mint a szárán hagyott dinnye, akkor majd megéreted Momčilo Stojakovot és imádkozol pogány lelkének üdvéért. Minden ember álmodik egyszer életében. Én rólad álmodtam, Latinka. És most, hogy beteljesedett az álmom, boldognak mondhatnám magam, de valahogy rossz íz van a számban.

Odadobta az asszonynak a keszkenőbe kötött pénzcsumót, és lassan megindult a sáros úton a vásártérre, a kovács háza felé.

A lovak utána fordultak. A kanca meghúzta szájával a löcsre akasz-tott gyeplőt és elindult. Momčilo nem nézett hátra, hallotta, hogy kíséri a kocsí nyikorgása a kanyarodónál.

— Istenkém, vigyázz a lovakra! — sóhajtotta, amikor keresztülment a csatornahídon.

Beteg volt, egyedül volt.

Bodrits István fordítása